

МИЛЕНА ЈОВАНОВИЋ
Београд

УДК 807-34-31 14/18

НЕКИ ПРИМЕРИ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ НА ЛАТИНСКОМ ЈЕЗИКУ У ЗВАНИЧНОЈ УПОТРЕБИ У ВОЈВОДИНИ У XVIII И XIX ВЕКУ

А п с т р а к т: Овај прилог обухвата неке термине заната на латинском језику који су били у званичној употреби у Војводини током XVIII и XIX века. То су термини обућарског заната: *alutarius*, *calcearius*, *cothurnarius*, *sutor*, *cerdo*. Већ само прикупљање расуте грађе представља користан допринос проучавању развоја класичних студија у Војводини и о Војводини.

Циљ овог прилога је да прикаже један обимнији рад, који сам започела у заједници са проф. др Александром Форишковићем, на тему *Ортографија и терминологија занимања на латинском језику у изворима XVIII и XIX века*. Ова тема се налази у оквиру пројекта „Развој класичних студија у Војводини и о Војводини“.

За проблеме прикупљања грађе и њеног разврставања, семантичког одређивања термина и дескрипције занимања илустративна је у приличној мери група термина обућарског заната. То су термини *alutarius*, *calcearius*, *cothurnarius*, *sutor*; термин *cerdo* кожар, крпа делимично је у вези са поменутиим терминима и по значењу је сродан са термином *coriarius* цревље. У ову групу би се могао укључити и термин *soccarius* уколико се нађе потврда да је у вези са *soccus* *socque*, *espece de pantofle*; у Вуковом *Рјечнику* опанчар је *soccarius* /поред *sutor*/, а опанак је *socci genus*.

Alutarius, -ii m – термин је у вези са *aluta*, -ae f *peau préparé à l'alun*; *cuir souple* ||/par métonymie/ *chaussure fine* ||*Sachet fine, bourse.* || *Petit emplâtre, mouche*. Постоје и два придева: *alutacius* и *alutarius* 3 – *fait de cuir souple*. У Дивковићевом *Рјечнику* постоји само *aluta*, -ae f /alumen/ *стигсана или коцељем учињена кожа*, а нема ни речи *alumen*. Ипак, веза *aluta* и *alumen* није сасвим извесна. Ни наш речник средњовековног латинитета нема овај термин. У пописима се термин *alutarius* врло ретко помиње. Могло би се закључити да је *alutarius* занатлија који је правео и/ли продавао ципеле од финије коже и самим тим скупле, што је значило да је то занимање ређе.

Calcearius, -ii m, **calceator**, -oris m – термин је у вези са *calx*, *calcis* f *пета*, *нога* (нпр. мердевина) из којег је изведено *calceus*, -i m *ципела*, *постола*, *чизмица* /уп. *solea*/. С обзиром да у пописима досад нема термина *solea*, то се и не разматра. Постоје многобројне изведенице (у нашем речнику средњовековног латинитета и ортографске варијанте), нпр. *calceamen* (увек са варијантом *calci-*), *calceamentum*, *calceamentarius*, *calcearia*, *calcearium*, *calceatus*, *calcifex*, *calceare*, *calceolarius*, *calceolus*, такође *calcarius* и *calcolaria*. Оба термина, *calceator calcearius* означавају трговца обућом, али и обућара уопште (који прави и продаје обућу), док би *calcifex* био обућар, али не и трговац обућом, с тим да треба још истраживати евентуалне нијансе у значењу.

Cot/h/urnarius, -ii m – термин је изведен од *cothurnus*, -i m /κόθουρος/, *chaussure montante à l'usage des chasseurs*. Слично је значење у Дивковићеву *Рјечнику*: *котурн*, *получизме с дебелим потплатима*, *с пријед ремењем сапете и то ловне*. У нашем речнику средњовековног латинитета нема никакве форме ове речи, чак ни у преносном значењу „*fier, farouche*“ које се налази код Niepmauer-a; код П. Скока s.v. *кундура* /„Босна, Лика – кондура, поред кундура Космет – старинска, плитка ципела, рум. *condur*, буг. *кондур* итд. Балкански турцизам по свој прилици грчког подријетла“/. Ове речи нема у Вуковом *Рјечнику*.

Овим су се занатом бавили и православни и католици, разних националности, тако да се може закључити да су израђивали углавном чизме /неки су се могли бавити и израдом опанака с обзиром да термин означава и опанчара, али требало би испитати каква је то врста опанака била и да ли су их израђивали само православни, с обзиром на то да је, нпр., цех опанчара у Новом Саду 1780. био искључиво православан/. О томе ко се бавио израдом чизама може се видети из молбе за сепарацијом католичке мањине у Новом Саду 1814. године, а градски „магистрат ју је спровео православним чизмарима на мишљење. Православни су одговорили да желе радити и даље по заједничкој привилегији која је у употреби већ шездесет година. Кад би магистрат допустио одвајање, могли би се предвиђати разлози за свакојаке нереде. Зато је магистрат одговорио римокатолицима да им молбе не може уважити.“ /Васа Стајић, *Привреда Новог Сада 1748–1880*, Нови Сад 1941, стр. 324/.

Можда би се могло опрезно закључити да се овај назив (*cothurnarius*) за чизмаре употребљавао претежно на одређеној територији /источној/ – за коначан закључак неопходно је испитати како су називани чизмари и другим /западним/ деловима земље, у истом временском периоду.

У пописима се некад налазе и допунска објашњења, као нпр. да се због све мање посла и самим тим веће оскудице (*victum et amictum*) смањује цех чизмара, у Острогону 1720. године, а занатлије допуњују свој приход копањем и другим пољским радовима.

О томе ко шта сме да производи или продаје, одлучивала је привилегија (отприлике до 1850.), тако да се дешавало да чланови цеха на основу тога траже своје право или заштити, као што је поменуто онемогућавање поделе цеха, или право цеха да отера прекобројног занатлију, затим оног који рђаво или илегално ради. У том смислу су домаћи могли да спрече досељавање странаца или дошљаке из других крајева, нпр. „Године 1814. чизмари су молили да магистрат забрани трговцима, Србијанцима /емигрантима/ и Јеврејима продавање готових чизама, а фушере да протера из града.“ (исто, стр. 324).

На основу назива цеха и доступних података може се установити да постоје разлике међу занатлијама јер се дешавало да се сродни цехови супротстављају једни другима иако је било цехова који су обухватили занатлије грана које се додирују. То се може објаснити најчешће тиме да су се удруживали занатлије који су допуњавали један процес рада, нпр. ковачи, колари, ужари, и православни и католици, а да су се сукобљавали цехови који могу угрозити међусобне интересе, пре свега у борби за тржиште, нпр. „Године пак 1765. тужили су се римокатолички и српски кројачи (*sartores romano-catholici et Rasciani*) на капамадије да се затрчавају у њихове послове.“ (исто, стр. 312). Ово се мора имати у виду јер су материјалне могућности потенцијалних купаца биле ограничене, тако да је број занатлија био, природно, ограничаван потражњом.

Долазило је и до сукоба између трговаца одређеном робом, у овом случају ципелама, и занатлија-обућара, нпр. 1770. године у Новом Саду „дозволила је државна власт трговцима да продају ципеле за одличније женске: обућари су се, међутим, тужили да трговци испод руке продају и савсим обичне ципеле, какве и они шију“ ... Пошто се иста молба поновила 1804, конфисковане су све кожне ципеле по трговинама, а запрепашћени трговци су изнели пред магистрат своје разлоге, да су се 1773. године обавезали да „неће продавати ординарне ципеле од тзв. глат-коже, али су себи за будуће резервисали право да продају све ципеле *à la mode*. Кад они не би из горњих крајева Угарске или Аустрије доносили свилене ципелице или кожне *à la mode*, овдашњи ципелари не би имали појма о модерним ципелама, па их не би могли ни израђивати. ... Кожне ципеле које трговци продају (од зелене и жуте коже украшене ружицама од свиле и

разноврсним тракама) не могу се сматрати као *Glatte Schuh* итд.“ (исто, стр. 319/320).

У наведеном попису најбројнији су цехови чизмара и ципелара, док се цехови осталих занатлија који праве обућу и не помињу, што не значи да их касније неће бити, јер се већ тада наслућивало да чизма уступа пред ципелом. У Новом Саду 1770. године, на осам ципелара има већ двадесетак калфи, док на 33 чизмара има само 23 калфе. Ципеларски цех извештава магистрат, 1844, да има четрдесет мајстора и да их је све више. (исто, стр. 327).

Термин *sutor*, -oris m /у вези са *sueve/* означава обућара, али углавном оног који прави лакшу обућу, односно ципеле и сл. У попису се овај цех редовно јавља поред већ поменутог цеха чизмара, чак се некад изричито наводи националност ових занатлија (*Caesa Germanorum et Croatorum Sutorum*, у Стоном Београду 1720, а слично је било и у Новом Саду 1770. итд.). У нашем речнику средњовековног латинитета постоји реч *sutura* – *actum suendi*: шивење. Код Вука је *sutor* обућар уопште, и ципелар и опанчар и чизмар; ципела и цревља (=постол) је *calceus*, чизма је *caliga*, опанак је *socci genus* и обућа уопште је *calceamentum*.

Назив за ципеле *subtalares /calcei/* и мноштво варијанти ове речи треба посебно разматрати.

Термин *cerdo*, -onis m означава кожара, крпу, поред много чешћег занимања *corriarius*, -ii m кожар, онај који штави, прерађује кожу. Имајући у виду да се у попису наводи слабо материјално стање занатлије, а такође и старије значење овог термина, може се рећи да је то ситан занатлија, који је имао мало посла па самим тим и мали приход.

На крају се може сасвим кратко закључити да и прелиминарна испитивања показују до које је мере ово подручје неистражено и да само прикупљање грађе расуте по архивима у различитим градовима може бити корисно.

RÉSUMÉ

Milena Jovanović: QUELQUES TERMES LATINS DES PROFESSIONS
À L'USAGE OFFICIEL EN VOJVODINE AU XVIII ET XIX S.

Dans cet article quelques termes latins de métier sont observés et examinés. Ces termes étaient en usage officiel en Vojvodine au XVIII et XIX siècle. Ces exemples qui ne sont pas nombreux, montrent toutefois les problèmes suivants: rassembler les matériaux et leurs classifications, ensuite la détermination sémantique du terme et la description du métier. Les exemples comprennent les termes de cordonnier, trouvés dans les recensements etc: *alutarius*, *calcearius*, *cothurnarius*, *sutor*, *cerdo*. Tout le terme a sa place et sa fréquentation dans l'application, ayant en vue les caractères du lieu et du temps où les termes sont utilisés. On peut conclure que les recherches préliminaires montrent que ce champ n'est pas assez exploré et que l'action même de recueillir les matériaux, déposés dans plusieurs archives départementales, est utile et nécessaire.